

‘Een buitengewoon meeslepende ideeënroman.’

– NRC Handelsblad

het tegenovergestelde van een mens

Lieke Marsman

Uitgeverij Pluim

roman

‘De werkelijk wervelende roman *Het tegenovergestelde van een mens* gaat over het vermogen je te engageren. Over de vraag: waarom lijken we niet geraakt door de klimaatverandering? Je kunt denken: meer een vraag voor een essay dan voor een roman. Maar deze roman is juist zo hemelbestormend omdat het die genrescheidingen irrelevant maakt. [...] Marsmans romandebuut is mede dankzij dat geslaagde vormexperiment een buitengewoon meeslepende ideeënroman, die zo diepgravend en poëtisch is dat hij aan pamflettistisch simplisme ontkomt. [...] Dat levert hoogst relevante filosofische literatuur op – die raakt aan alles waar je als intellectueel mee bezig kunt zijn, in de binnen- of buitenwereld, en die je raakt.’ ●●●● – Thomas de Veen, *NRC Handelsblad*

‘Het is door de afwisseling in genre en door het denkplezier van Ida juist een verrassend speelse roman, ideologisch betrokken, een opeenstapeling van ideeën, pessimistische en optimistische, interessant op alle bladzijdes, en ondanks alle stijlwisselingen verbazingwekkend consistent.’ – Joost de Vries, *De Groene Amsterdammer*

‘Persoonlijk, maar zonder navelstaren.’ ★★★★★ – *Het Parool*

Van Lieke Marsman verschenen eveneens

Man met hoed

De volgende scan duurt vijf minuten

In mijn mand

Lieke Marsman

**Het
tegenovergestelde van
een mens**

ROMAN

UITGEVERIJ PLUIM
AMSTERDAM / ANTWERPEN

De auteur ontving voor het schrijven van dit boek een
projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

Eerste druk juni 2017
Tweede druk juni 2017
Derde druk juli 2017
Vierde druk september 2017
Vijfde druk maart 2018
Zesde druk februari 2020
Zevende druk maart 2021
Achtste druk juli 2022

© 2017 Lieke Marsman
Omslagontwerp Dog and Pony
Foto van de auteur Lenny Oosterwijk
Typografie binnenwerk Sander Pinkse Boekproductie
Drukkerij Wilco

ISBN 978 94 933 0413 0
NUR 301

www.uitgeverijpluim.nl

een ochtend

deze ochtend
die een bedreigende tijdloosheid
uitstraalt
alsof er vernomen moet worden
dat deze zomer sinds 1986
dezelfde is
alsof het mogelijk is iets aan te wijzen
voor langer dan een seconde
dit licht
dat uit het verleden lijkt te komen
alsof er daar iemand een spiegel vasthoudt
en het naar ons toe kaatst, licht
en diezelfde spiegel
die onbeholpen probeert
dat licht vast te houden
maar het rent weg, licht
omwille van wat het betekent
een spiegel te zijn
zoals twee mensen
die elkaar op een ochtend verlaten
omwille van wat het betekent
twee mensen te zijn
en je zou er natuurlijk een andere spiegel
tegenover kunnen plaatsen

om het terug te kaatsen, licht
om haar tegen te houden, mens
maar deze oneindige regressie:
spiegel en spiegel
mens en mens

Binnen blijven

1.

Als kind hield ik ervan om te fantaseren dat ik een komkommer was. 's Avonds lag ik met mijn armen langs mijn lichaam onder mijn dinosaurussendeckbed, soms kaarsrecht, soms met mijn benen licht kromgetrokken, en probeerde voor heel even de gestalte van mijn lievelingsgroente aan te nemen. *Ben een komkommer, ben een komkommer, ben een komkommer*, fluisterde ik tegen mijn achtjarige zelf, totdat ik bedacht dat komkommers niet kunnen fluisteren. Vervolgens zei ik mijn mantra op in mijn hoofd, totdat me te binnen schoot dat komkommers ook niet in zichzelf kunnen praten. Maar doorgaans was ik tegen die tijd al in een zoete, diepe slaap gevallen. Nota bene: dit was in de tijd dat mindfulness nog niet bestond en ook meditatie nog iets zo exotisch was dat de meeste mensen er alleen maar van in paniek raakten.

Ik woonde met mijn ouders en mijn broer Carl in een Vinex-wijk aan de rand van een middelgrote provinciestad. De huizen in onze straat waren gemaakt van witte bakstenen met lichtgrijs cement ertussen. De meeste bewoners hadden hun kozijnen blauw, rood of geel geverfd: primaire kleuren die fel afstaken bij het wit van de stenen. Er woonden veel kinderen in de wijk en daarom mochten de auto's niet harder dan 30 kilometer per uur. Als logge beesten bewogen de gezinswagens zich voort naar school en werk, grazende bizons op een steppe

van rechte stoepranden en basketbalpleintjes. Alleen 's avonds laat hoorde je wel eens een auto snel optrekken. Zo nu en dan zelfs een scooter.

Van hun vakantiegeld kochten de mensen uit de straat een nieuwe parasol of een nieuwe hogedrukspuit. Of een vakantie natuurlijk. De meeste burens gingen net als wij op vakantie in eigen land, naar een bungalowpark op de Veluwe of een camping aan de Noordzeekust, maar zo nu en dan reed er eind augustus een zongebruinde familie de straat in die met caravan en partytent drie weken lang op een Spaans grasveldje had gestaan. Zij zouden op de buurtbarbecue die ieder jaar in het eerste weekend van september gehouden werd hoge ogen gooien.

Mijn kamer was niet groot, slechts acht vierkante meter, maar hij was van mij. Er stonden een bed, een pietepouterig donkergroen dressoir en een IKEA-bureautje in. Omdat ik verliefd was op P., een jongen uit mijn klas, had ik zijn naam in het bureau gekerfd (aan de achterkant, zodat niemand het ooit zou zien). Als kleuter had ik erop gestaan dat mijn kamer kleurrijk bespikkeld behangpapier zou krijgen, papier dat een eindeloze stroom neerdalende confetti suggereerde, en daardoor was reepjes behang van de muur trekken naast fantaseren dat ik een komkommer was mijn andere bedtijdritueel.

Je voorstellen hoe het is om een ding te zijn, een groente, een komkommer — een ding dat weliswaar groeit, maar niet voelt, dat is het uiterste vragen van je empathisch vermogen. Meestal verstaan we onder empathie: invoelen wat de ander voelt, maar iets na-te-voelen wat geen eigen gevoel heeft — dat betekent dat je *niets* moet voelen. En dan niet op een manier dat je bij

wijze van geluk heel even niet geplaagd wordt door alledaagse emoties, maar op een manier dat iets voelen *onmogelijk* voor je is geworden.

Men ziet vaak het moment waarop een kind merkt dat er dingen aan hem of haar veranderen als het moment waarop het besef van identiteit krijgt, maar voor mij was het juist het moment waarop ik besepte *niet* iets of iemand anders te kunnen zijn, dat ik mezelf voor het eerst aan een kritische inspectie onderwierp. Wie niemand anders kan zijn, moet ervoor zorgen dat hij in elk geval zo goed mogelijk zichzelf is. Misschien dat een dergelijke vorm van navelstaarderij een uiting van narcisme is, maar evengoed zou het een uiting van bescheidenheid kunnen zijn. Je bent zelf immers het enige onderwerp waar je autoriteit over hebt. Iedere uitspraak over iets anders dan jezelf getuigt in dat geval van hoogmoed.

De resultaten van mijn inspectie, opgetekend in een klein schrift, luidden als volgt:

Ida, 8 jaar

Zwart haar

1m28,5

Wordt later professor of directeur

Grote moedervlekken op linkerheup en linkerschouder

Eén groot litteken op rechterarm (prikkeldraad)

Ouders: 2

Broer: Carl, 12 jaar

Hobby's: lezen, tekenen

Held: Donald Duck

Lievelingsgroente: komkommer

Inmiddels, bij eenzelfde soort onderzoek, zouden ze als volgt luiden:

Ida, 29 jaar

Zwart haar, beginnende grijze gloed

1m76

Werd vooralsnog helemaal geen professor of directeur

Wel klimaatwetenschapper

Zonder werk, maar goed

Grote moedervlekken op linkerheup en linkerschouder,
en een heleboel kleine, over het lichaam verspreid

Eén tattoo (zijkant ribbenkast)

Eén groot litteken op rechterarm (prikkel draad), één
groot litteken op linker knie, vrij veel kleine littekens

Hobby: lezen

Held: Naomi Klein

Lievelingsgroente: broccoli

2.

‘Begint het al bijna?’ vraag ik.

‘Ik weet het niet.’

‘Ze zouden al een kwartier bezig moeten zijn.’

‘Misschien heeft er iemand een black-out.’

‘Of een hartaanval.’

‘Wacht, ik geloof dat de lichten worden gedimd.’

De vrouw op de stoel naast me en ik hebben elkaar een week geleden ontmoet op de verjaardag van Steven, een gemeenschappelijke vriend die erom bekend staat van iedereen geld te lenen en het nooit terug te geven, of het terug te geven in de vorm van spullen waar je niet om gevraagd hebt. Terwijl hij me meevoerde naar zijn slaapkamer om me een antieke badmintonset te laten zien, ik kreeg nog 80 euro van hem, ving ik voor het eerst een glimp van haar op. Bij de keukendeur stond ze, heel alleen, maar niet op een zielige manier: een kleine, knappe vrouw in een spijkerpak. Eén hand in haar zij. Ze keek me recht in de ogen. Het duurde even voordat ik doorhad dat Steven hard aan mijn mouw trok en over de muziek heen mijn naam schreeuwde.

De rest van de avond was ik me verschrikkelijk bewust van haar aanwezigheid in de kamer. Gelukkig nam dit bewustzijn af naarmate de hoeveelheid door mij geconsumeerde alcohol toenam, zodat ik haar om een uur of twee uiteindelijk toch

aan durfde te spreken. Ze stelde zich voor als Robin. Ze was 32, woonde nog niet zo lang in Amsterdam en promoveerde op de Italiaanse schrijver Giacomo Leopardi. Na een anekdote over zijn ongelukkige liefdesleven ('De liefde van zijn leven wees hem af omdat hij stonk!') vroeg ik haar met behulp van een zwak bruggetje over mijn eigen ongelukkige liefdesleven ('maar voor zover ik weet stink ik niet') mee uit.

En nu zitten we dus hier, in deze grote theaterzaal waarvan de lichten zojuist gedimd zijn. Zo nu en dan raken onze bovenbenen elkaar, de theaterbewerking van Michel Houellebecq's *Elementaire deeltjes* kan ieder moment beginnen. In het laatste beetje licht doen we alsof we aandachtig de flyer bestuderen die ons bij de deur in handen is gedrukt. Binnenkort is er een Aziatische filmmiddag in de kleine zaal van het theater, lees ik. Ik neem een te grote slok bier en begin te hoesten.

Het doek gaat op, er klinkt harde housemuziek. Een man van middelbare leeftijd loopt langzaam het podium op en roept iets naar de vrouw die zo'n 10 meter achter hem ook het toneel op komt. Ze heeft hetzelfde korte zwarte haar als Robin. Ik knipper een paar keer met mijn ogen omdat er ergens een spot aangaat.

Af en toe lukt het me me mee te laten voeren met de dialogen en monologen van de acteurs, maar om eerlijk te zijn, met name na de pauze dwaal ik vaak af. Ik krijg het artikel over atoombommen dat ik die middag heb gelezen maar niet uit mijn hoofd. Een flits, zeggen ze. Een flits en als je geluk hebt daarna nog een knal, zoals dat ook bij onweer gaat, maar de meeste mensen halen de knal niet meer. Ik heb een paar weken geleden mijn studie aardwetenschappen afgerond, van-

ochtend heb ik bij het onderwijssecretariaat mijn diploma opgehaald — ik kan eindelijk weer zelf bepalen waarin ik me wil verdiepen en op de een of andere manier heb ik ervoor gekozen me allereerst in nucleaire rampen te verdiepen.

De acteurs maken een laatste diepe buiging. Robin raakt mijn hand aan en vraagt me wat ik van de voorstelling vond.

In het theater zie je de flits niet, hoewel ik dat niet zeker weet, aangezien de flits wel duizend keer zo sterk kan zijn als die van een bliksemschicht, en wie weet staat er ergens een deur op een kier?

‘Mooi,’ zeg ik. ‘Heel mooi. Die acteur met dat lange haar heeft me echt geraakt.’

Ik glimlach naar het garderobemeisje en overhandig haar mijn nummertje. De codenaam van het vliegtuig waaruit de Hiroshima-bom werd geworpen was *dimples*, oftewel kuiltjes, oftewel de kuiltjes in de wangen van een lachend persoon. Bij onze fietsen nemen Robin en ik afscheid. Ik beloof dat ik haar snel zal bellen. Dan buigt ze zich naar me toe en kust me vluchtig op mijn mond.

Thuis open ik Teletekst om te zien of er ‘groot nieuws’ is. Groot nieuws wil zeggen dat het hele bovenste deel van de tekstpagina aan één onderwerp gewijd is, of dat de titel van een nieuwsbericht in capslock geschreven is. Groot nieuws kan van alles zijn, maar als je het via Teletekst moet vernemen kun je ervan uitgaan dat het in ieder geval niet in je directe omgeving plaatsgevonden heeft. De belangrijkste nieuwsitems zijn een CAO-overleg dat al tijden in een impasse zit en een

brand in het centrum van Zwolle. Ik druk de tekst weg en beland in een samenvatting van een voetbalwedstrijd waarin een speler rood krijgt vanwege een slecht uitgevoerde tackle. Zijn teamgenoten zijn woedend, totdat ze tegen alle verwachtingen in toch nog het winnende doelpunt maken. De spits, die gescoord heeft, trekt uitzinnig van vreugde zijn shirt uit, waardoor ook hij op een kaart kan rekenen.

Naast honger, dorst en zin in seks is het onverstoorbare ritme van sport op televisie hetgeen waar je als mens het meest op kan rekenen: wat er ook gebeurt, dat komt iedere dag terug. Als er op dinsdagochtend een atoombom op China zou vallen, zouden de Europese competities het weekend daarna gewoon verder gaan, rouwbanden om de arm.